

DOCUMENTATIENOTA

CRB 2016 - 0509

Macro economische context

Macro economische context

Contactpersoon :
Stephen.renders@ccecrb.fgov.be

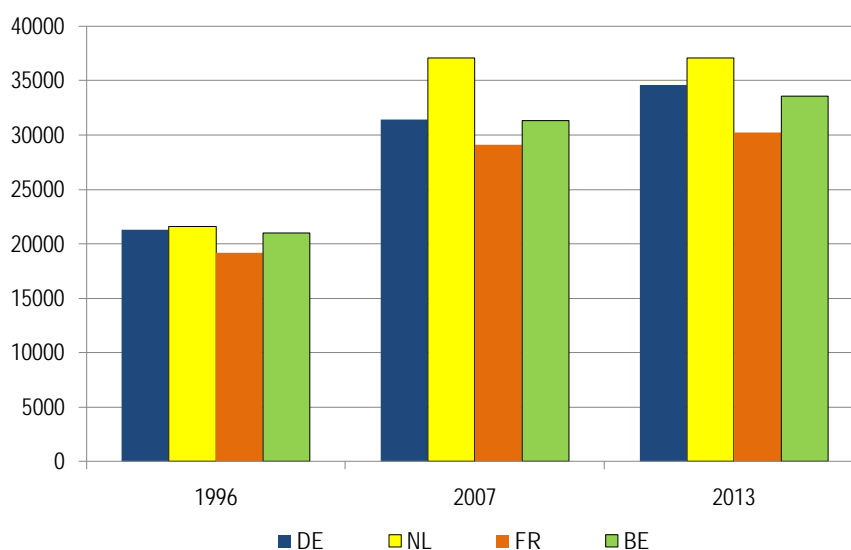
Dit document maakt deel uit van een reeks van documentatienota's die het secretariaat van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven in 2015 heeft opgesteld in het kader van de werkzaamheden van de subcommissie Technisch verslag loonmarge. Op basis van de debatten die volgden na de presentatie van deze nota's aan de sociale gesprekspartners konden die laatsten voor elke van die nota's gezamenlijk een aantal lessen trekken. U vindt hier alle documentatienota's in kwestie, alsmede de "conclusies" van de sociale gesprekspartners ter zake.

1 Macro economische context

1.1 Beschrijving bbp

Door de scherpe terugval van de olie- en voedselprijzen evenals de zwakke economie, gekenmerkt door een hoge werkloosheid en overcapaciteit, zakte de inflatie de voorbije maanden tot een uitzonderlijk laag peil. Ze varieerde in 2014 van 0,3% in Nederland naar 0,8% in Duitsland. Over de periode van 1996 tot 2014 was de gemiddelde jaarlijkse inflatie daarentegen het laagst in Duitsland (1,5%) en het hoogst in Nederland (2,1%).

Grafiek 1-1: Bbp per capita tegen koopkrachtpariteit, 1996-2013*

* De meeteenheid is de gemiddelde koopkracht van één euro in de EU15.
Bron : Eurostat

Voor de doorsnee inwoners van een land zijn echter niet de consumptieprijzen van belang maar wel hoeveel goederen en diensten er gemiddeld kunnen gekocht worden met de nationale productie. Dit wordt getoond door het bbp per capita tegen koopkrachtpariteit en het is een goede indicator van de levensstandaard in een land. Aldus lag de koopkracht per inwoner in 2013 hoger in Duitsland en Nederland dan in België maar lager in Frankrijk. Dit is dezelfde rangorde als in 1996 en 2007. Terwijl Duitsland, Nederland en België nagenoeg dezelfde koopkracht per inwoner hadden in 1996 had Nederland in 2007 wel een grote voorsprong opgebouwd tegenover België en Duitsland. Een deel van deze voorsprong was verdwenen in 2013 terwijl de positie van Duitsland toen iets was verbeterd. We verklaren dit verder in dit hoofdstuk.

De koopkracht per inwoner staat gelijk aan wat elke inwoner van een land gemiddeld kan verbruiken op basis van de in die economie geproduceerde toegevoegde waarde. De ontwikkeling van die koopkracht hangt af van de som van de toegevoerde waarde, en van de evolutie van bevolkingshoeveelheid. Hieronder zullen we zien hoe het daar in de bestudeerde landen mee staat.

Over de periode 1996-2013 is het verschil in bbp-groei tussen de beschouwde landen beperkt (Tabel 1-1). Met een gemiddelde jaarlijkse groei van 1,3% presteert Duitsland het zwakst.

België kende evenals Frankrijk de sterkste bevolkingsgroei, met jaarlijks gemiddeld 0,57% tussen 1996 en 2013. Nederland volgt op korte afstand met een groei van 0,46%. In Duitsland was er daarentegen een lichte krimp van de bevolking.

Aangezien de demografische ontwikkeling de verschillen in economische groeivoet niet kan verklaren, had ze een grote impact op de ontwikkeling van de koopkracht per inwoner voor de vier landen in de beschouwde periode.

Tabel 1-1 : Groei bbp en bevolkingsgroei in België en referentielanden, 1996-2013 (gemiddelde jaarlijkse groei)

	Groei reël bbp			Gemiddelde jaarlijkse bevolkingsgroei		
	1996-2007	2007-2013	1996-2013	1996-2007	2007-2013	1996-2013
DE	1,7%	0,7%	1,3%	0,0%	-0,3%	-0,1%
NL	2,8%	-0,3%	1,7%	0,5%	0,4%	0,5%
FR	2,3%	0,1%	1,5%	0,6%	0,5%	0,6%
BE	2,4%	0,4%	1,7%	0,4%	0,9%	0,6%

Bron: Eurostat

Om de economische dynamiek van de beschouwde landen beter te begrijpen moeten we echter rekening houden met de grote recessie, waardoor er een breuk was tussen de periode van 1996 tot 2007 en de daaropvolgende jaren. De gemiddelde cijfers over de periode 1996-2013 verhullen daardoor sterke verschillen in de dynamiek over de twee subperiodes binnen elk van de beschouwde landen maar ook tussen de verschillende landen. Zo zien we in de eerste periode dat de gemiddelde jaarlijkse groei van het bbp 0,7 procentpunt (pp.) lager was in Duitsland dan in België terwijl deze in Nederland 0,4 pp. hoger lag. In de tweede periode zien we een omgekeerd beeld, met een gemiddeld 0,3 pp. hogere jaarlijkse groei in Duitsland dan in België en een groei in Nederland die gemiddeld 0,6 pp. lager was dan in België. De Nederlandse economie kromp zelfs in die periode, gemiddeld met 0,3 % per jaar. De Franse economie groeide in beide periodes iets minder dan de Belgische.

We zien dus een uiteenlopende groeidynamiek tussen België en de referentielanden in de beide periodes. Hieronder willen we per periode de belangrijkste elementen van de groeiverschillen met België verklaren, waarbij we ook gebruik maken van de inzichten die elders in dit technisch verslag naar boven komen.

1.2 Verklaring groeidynamiek 1996-2013

Tabel 1-2: Groei van het bbp en onderliggende componenten, 1996-2007 (gemiddelde jaarlijkse groei)

	Duitsland	Nederland	Frankrijk	België
Bruto binnenlands product, totale economie, in volume	1,7%	2,8%	2,3%	2,4%
Verbruik				
Groei, in volume	0,8%	2,1%	2,3%	1,6%
Bijdrage aan de groei, in percentpunten	0,5	1,1	1,3	0,9
Investerings				
Groei, in volume	1,3%	3,0%	3,9%	3,3%
Bijdrage aan de groei, in percentpunten	0,3	0,6	0,7	0,7
Regeringsuitgaven				
Groei, in volume	0,8%	3,1%	1,4%	1,8%
Bijdrage aan de groei, in percentpunten	0,2	0,7	0,3	0,4
Uitvoer				
Groei, in volume	8,2%	6,5%	5,0%	5,0%
Bijdrage aan de groei, in percentpunten	2,0	3,8	1,2	3,3
Invoer				
Groei, in volume	6,7%	6,5%	6,1%	4,7%
Bijdrage aan de groei, in percentpunten	1,6	3,5	1,3	2,9

Bron : Eurostat (Nationale rekeningen)

Tijdens de periode 1996-2007 was de Duitse economische groei lager dan in België, en ook lager dan in de andere referentielanden.

In vergelijking met België is deze zwakke prestatie het resultaat van de slappe toename van de binnenlandse vraag, waartoe alle componenten (particulier verbruik, openbare consumptieve bestedingen en investeringen) hebben bijgedragen. Zoals wordt aangestipt in het deel van het verslag over de ontwikkeling van de koopkracht van de particulieren, weerspiegelt de kleinere bijdrage van het gezinsverbruik de minder sterke dynamiek van het beschikbaar inkomen en meer bepaald van de werkgelegenheidscomponent daarvan. Die laatste wordt uitvoeriger geanalyseerd in hoofdstuk 4 van het Technisch verslag.

Deze werkgelegenheidsontwikkeling is te wijten aan het bijsturingproces in de industrie als gevolg van de problemen met het Duitse concurrentievermogen voor de beschouwde periode (1996-2007), zoals wordt opgemerkt in hoofdstuk 2 van het Technisch verslag. De ontwikkeling van de werkgelegenheid in de dienstensector weerspiegelt van haar kant de slappe algemene economische groei.

Een andere verklaring voor de lage Duitse groei zijn de lage consumptieve bestedingen van de overheidsadministratie. Duitsland heeft de kleinste bijdrage van de vier geanalyseerde landen (0,2 pp). Dit wordt verklaard door het Duitse begrotingsbeleid tijdens die jaren (zie onderstaande kadertekst).

De begrotingskoers in België en de buurlanden sinds 1996

Om te kunnen oordelen over de 'koers' van de overheidsfinanciën in België en de buurlanden sinds 1996, bekijken we hier *conjunctuurgezuiverde* evoluties volgens de methode van de Europese Commissie. Tabel 1-3 geeft hieromtrent een beknopt overzicht voor de periode van 1996 t.e.m. 2013. Net als in de rest van dit hoofdstuk hebben we deze periode opgesplitst in de periode voor en na het breukjaar 2007.

Voor de periode van 1996 t.e.m. 2007 stellen we een duidelijk expansieve begrotingskoers vast in België, Frankrijk en Nederland. Het primair saldo, in procent van het potentieel bbp, nam er inderdaad in belangrijke mate af, telkens volgens dezelfde orde grootte: -2,5% van het potentieel bbp in Frankrijk, -2,6% in België en Nederland. Hierbij werden de marges gebruikt die de dalende rentelasten hebben gecreëerd. Sterk dalende rentevoeten hebben hiertoe bijgedragen, wat tot uiting kwam in een daling van de zgn. impliciete rentevoet op de overheidsschuld¹ (zie Tabel 1-3). Op die manier kon alvast in België en Nederland een expansief begrotingsbeleid worden gevoerd zonder dat de overheidsschuld (in procent bbp) toenam, wel integendeel. De schuldgraad nam er tijdens deze periode scherp af met resp. 43,1% en 28,8% van het bbp. In Frankrijk namen de rentelasten echter minder sterk af waardoor de expansieve begrotingskoers resulteerde in een toename van het vorderingstekort (+1,6% van het potentieel bbp) en van de overheidsschuld (+6,1% van het bbp). Daarnaast valt ook op te merken dat de expansieve begrotingskoers op een verschillende manier is ingevuld. Terwijl die in België en Frankrijk in hoofdzaak verliep via een toename van de primaire uitgaven (resp. +2,4% en +2,2% van het potentieel bbp), kwam die in Nederland veeleer tot uiting in een afname van de ontvangsten (-2,0% van het potentieel bbp). Dit neemt niet weg dat de overheidsconsumptie gedurende deze periode het sterkst gestegen is in Nederland, door een sterke toename van de uitgaven voor sociale uitkeringen in natura, en zo meer heeft bijgedragen tot de economische groei. Verschuivingen tussen de verschillende uitgavenposten blijken dit inderdaad mogelijk te hebben gemaakt².

Daartegenover staat dat de overheidsfinanciën in Duitsland tijdens deze periode veeleer een restrictieve koers hebben gevolgd met een primair overschot dat verder opliep (+1,4% van het potentieel bbp). Hierbij namen de primaire uitgaven aanzienlijk af met 3,2% van het potentieel bbp, wat de terugval van de ontvangsten met 1,9% van het potentieel bbp ruim overtrof.

Na 2007 merken we een duidelijke beleidsbreuk. Daar waar bij aanvang van de economische crisis nog ruimte was voor relancebeleid, werd de begrotingskoers de voorbije jaren restrictief. Over de volledige periode van 2007 t.e.m. 2013, is de begrotingskoers in Duitsland en Frankrijk duidelijk restrictief: in Duitsland nam het primair overschot verder toe met 0,8% van het potentieel bbp, terwijl in Frankrijk het primair tekort daalde met 1,4% van het potentieel bbp. In Nederland werd in 2013 terug aangeknoopt met het primair overschot van 2007. De begrotingskoers in België bleef daarentegen over de volledige periode bekeken expansief met een primaire overschot dat in 2013 0,9% van het potentieel bbp lager lag dan in 2007. De toename van de overheidsontvangsten (+3,7% van het potentieel bbp) bleek hier niet te volstaan om de substantiële toename van de primaire uitgaven (+4,6% van het potentieel bbp) te dekken. Dalende rentelasten voorkwamen echter dat het vorderingstekort in dezelfde mate toenam. Dat

¹ De impliciete rentevoet op de overheidsschuld drukt de rentelasten uit in procent van de overheidsschuld van het voorgaande jaar.

² Wanneer we voor Nederland de evolutie van de *effectieve* primaire uitgaven (dus *zonder* correctie voor conjunctuurinvloeden) in detail bekijken, stellen we voor de periode van 1996 t.e.m. 2007 vast dat de toename van de uitgaven voor sociale uitkeringen in natura (+2,9% van het bbp) ruimschoots gecompenseerd werd door een afname van de uitgaven voor sociale uitkeringen in geld (-4,3% van het bbp).

de rentelasten, ondanks de oplopende overheidsschuld, verder afnemen, kan worden toegeschreven aan een voortgezette daling van de impliciete rentevoet op de overheidsschuld (zie Tabel 1-3).

Tabel 1-3: Beknopt overzicht van de conjunctuurgezuiverde ontwikkelingen in de overheidsfinanciën, voor België en de buurlanden, van 1996 t.e.m. 2013

	NIVEAU in % potentieel bbp			VERSCHIL in % potentieel bbp		
	1996	2007	2013	1996-2007	2007-2013	1996-2013
A. DUITSLAND						
Ontvangsten	45,7%	43,8%	44,6%	-1,9%	0,8%	-1,1%
- Primaire uitgaven	45,1%	41,9%	41,9%	-3,2%	0,0%	-3,2%
= Primair saldo	0,6%	2,0%	2,8%	1,4%	0,8%	2,2%
- Rentelasten	3,5%	2,8%	2,2%	-0,7%	-0,6%	-1,3%
= Vorderingssaldo	-2,9%	-0,8%	0,6%	2,1%	1,4%	3,5%
<i>p.m. Impliciete rentevoet</i>	6,4%	4,3%	2,7%	-2,1%	-1,6%	-3,7%
<i>p.m. Overheidsschuld (in % bbp)</i>	58,5%	65,2%	78,4%	6,7%	13,2%	19,9%
B. NEDERLAND						
Ontvangsten	47,5%	45,5%	47,2%	-2,0%	1,6%	-0,3%
- Primaire uitgaven	43,7%	44,4%	46,0%	0,6%	1,6%	2,3%
= Primair saldo	3,8%	1,2%	1,2%	-2,6%	0,0%	-2,6%
- Rentelasten	5,3%	2,2%	1,8%	-3,1%	-0,4%	-3,5%
= Vorderingssaldo	-1,5%	-1,0%	-0,6%	0,5%	0,4%	0,9%
<i>p.m. Impliciete rentevoet</i>	7,3%	4,9%	2,5%	-2,4%	-2,3%	-4,8%
<i>p.m. Overheidsschuld (in % bbp)</i>	74,1%	45,3%	73,5%	-28,8%	28,2%	-0,6%
C. FRANKRIJK						
Ontvangsten	50,4%	50,1%	52,6%	-0,3%	2,6%	2,3%
- Primaire uitgaven	49,8%	52,0%	53,1%	2,2%	1,2%	3,4%
= Primair saldo	0,6%	-1,9%	-0,5%	-2,5%	1,4%	-1,1%
- Rentelasten	3,6%	2,7%	2,3%	-0,9%	-0,4%	-1,3%
= Vorderingssaldo	-3,0%	-4,6%	-2,8%	-1,6%	1,8%	0,2%
<i>p.m. Impliciete rentevoet</i>	6,6%	4,4%	2,5%	-2,2%	-1,9%	-4,1%
<i>p.m. Overheidsschuld (in % bbp)</i>	58,1%	64,2%	93,5%	6,1%	29,3%	35,4%
D. BELGIË						
Ontvangsten	48,4%	48,2%	51,9%	-0,2%	3,7%	3,6%
- Primaire uitgaven	43,5%	45,9%	50,4%	2,4%	4,6%	7,0%
= Primair saldo	4,9%	2,4%	1,5%	-2,6%	-0,9%	-3,4%
- Rentelasten	8,4%	3,9%	3,2%	-4,6%	-0,7%	-5,2%
= Vorderingssaldo	-3,5%	-1,5%	-1,7%	2,0%	-0,2%	1,8%
<i>p.m. Impliciete rentevoet</i>	6,6%	4,6%	3,2%	-2,0%	-1,4%	-3,4%
<i>p.m. Overheidsschuld (in % bbp)</i>	127,2%	84,0%	101,5%	-43,1%	17,5%	-25,6%

Bron: Europese Commissie, AMECO Databank (oktober 2014)

De bijdrage van de investeringen in Duitsland gedurende de periode is ook 0,4 pp. kleiner dan in België. Die kleine bijdrage is voornamelijk het gevolg van de daling van de investeringen in huisvesting (-1,7%), die hoofdzakelijk aan twee elementen te wijten is. Enerzijds had de hereniging geleid tot een boom in de vastgoedsector, vooral dan in Oost-Duitsland. Die « boom » werd in de hand gewerkt door de noodzakelijke modernisering van het Oost-Duitse vastgoedpark en door de invoering van genereuze fiscale maatregelen (Milleker 2006, OECD, 2000). Anderzijds kenden de Oost-Duitse Länder een inkrimping van de bevolking tijdens de jaren negentig als gevolg van de emigratie naar West-Duitsland, waar de werkgelegenheidsvooruitzichten beter waren, en als gevolg van een daling van de nataliteit (Milleker 2006). Dit resulteerde in een daling van de investeringen in woningen tijdens de periode 1996-2007, ten opzichte van een excessief geworden aanbod (IMF, 2004).

Tabel 1-4: Groei van het woningenbestand (gemiddelde jaarlijkse groei) en (jaarlijkse) spaarquote

Groeipercentage, in volume, van de woningen			
	1996-2007	2007-2012	
Duitsland	-1,7%	1,6%	
Nederland	2,3%	-6,9%	
Frankrijk	3,0%	-2,8%	
België	2,6%	-2,6%	
Sparquote			
	1996	2007	2012
Duitsland	16,3%	16,8%	16,4%
Nederland	17,4%	13,0%	10,7%
Frankrijk	14,6%	15,1%	15,2%
België	18,6%	16,4%	15,2%

Bron : Eurostat, eigen berekeningen

In contrast met de eerste jaren na 1996 was de jaarlijkse Duitse groei tussen 2007 en 2013 gemiddeld 0,3 pp. hoger dan in België en de voorsprong was nog groter t.o.v. de andere referentielanden. Die sterkere groei dan in België is het gevolg van de minder sterke daling van de investeringen in Duitsland. De belangrijkste verklaring hiervoor is de sterke toename van de investeringen in vastgoed in Duitsland tegenover een gevoelige daling in België. Het betreft een herstel van initieel ondergewaardeerde Duitse huizenprijzen, aangedreven door het hogere private inkomen en gunstige financieringsvoorwaarden (OESO, 2015).

Terwijl de private consumptie even sterk steeg in Duitsland als in België, leverde dit een iets hogere bijdrage tot de Duitse bbp-groei omdat de consumptie hier een hoger gewicht heeft in het bbp.

Gegeven de aanzienlijk sterkere groei van het reëel beschikbaar inkomen in Duitsland in vergelijking met België, onder impuls van een sterkere groei van het reële uurloon en de sterkste toename van de tewerkstelling van de vier beschouwde landen zoals gedocumenteerd in het deel van het Verslag betreffende de koopkracht van de particulieren, is het al bij al verrassend dat de groeibijdrage van de gezinsconsumptie in Duitsland niet veel hoger uitvalt dan in België. De voornaamste reden hiervoor is dat de Belgische gezinnen meer ontspaarden dan de Duitse. Eén mogelijke verklaring voor de hoge Duitse spaarquote is de bekommernis van gezinnen over de vergrijzing nadat pensioenhervormingen (2001-2004) de publieke pensioenbijdragen sterk verlaagden en belastingsstimuli voor privaat pensioensparen creëerden (Kollmann et al., 2014, blz. 3). Daarnaast verwierven de gezinnen met de hoogste inkomens een hoger deel van het totale Duitse inkomen sinds de start van de crisis.

Dit betekent niet noodzakelijk dat er meer gezinnen zijn met hoge inkomens maar wel dat deze gezinnen hun inkomsten sterker zagen stijgen dan de rest van de bevolking, wat vanwege de hogere spaarquote in deze inkomenscategorie automatisch de nationale spaarquote optrekt (OESO, 2014, blz. 35).

Nederland kende van 1996 tot 2007 de sterkste groei van de vier landen. Ten opzichte van België was hij gemiddeld 0,4 procentpunt per jaar hoger. Dat groeiverschil met België wordt verklaard door twee componenten van de binnenlandse vraag: het particulier verbruik en de overheidsconsumptie. De sterke bijdrage van de overheidsconsumptie in de binnenlandse vraag – bijna dubbel zo groot als de waargenomen bijdrage ervan in België – weerspiegelt het expansieve begrotingsbeleid van Nederland (zie bovenstaande kadertekst). Het particulier verbruik van zijn kant groeide sneller dan in België, maar minder sterk dan in Frankrijk, wat in vergelijking met België zowel het gevolg was van een sterkere stijging van het reëel beschikbaar inkomen als van een sterkere afname van de spaarquote in Nederland.

Tabel 1-5 : Groei van het bbp en onderliggende componenten, 2007-2013 (gemiddelde jaarlijkse groei)

	Duitsland	Nederland	Frankrijk	België
Bruto binnenlands product, totale economie, in volume	0,7%	-0,3%	0,1%	0,4%
Verbruik				
Groei, in volume	1,0%	-0,9%	0,4%	1,0%
Bijdrage aan de groei, in procentpunten	0,6	-0,4	0,2	0,5
Investerings				
Groei, in volume	-0,3%	-3,2%	-1,7%	-1,2%
Bijdrage aan de groei, in procentpunten	-0,1	-0,6	-0,4	-0,3
Regeringsuitgaven				
Groei, in volume	1,6%	1,2%	1,5%	1,3%
Bijdrage aan de groei, in procentpunten	0,3	0,3	0,4	0,3
Uitvoer				
Groei, in volume	2,5%	2,3%	0,7%	1,5%
Bijdrage aan de groei, in procentpunten	1,2	1,7	0,2	1,3
Invoer				
Groei, in volume	2,9%	2,0%	0,6%	1,7%
Bijdrage aan de groei, in procentpunten	1,2	1,3	0,2	1,3

Bron : Eurostat (Nationale rekeningen)

Terwijl Nederland in de periode 1996-2007 de sterkste groei van de vier landen had gekend, liet dat land tijdens de daaropvolgende periode (2007-2013) de kleinste groei optekenen. In vergelijking met België had de Nederlandse economie een groeiachterstand van 0,6 pp.

De zwakke Nederlandse prestatie in de periode 2007-2013 in vergelijking met België, maar ook tegenover de andere referentielanden, was het gevolg van de inzinking van de binnenlandse vraag, m.n. van de privéconsumptie en van de investeringen (Tabel 1-5). De eerste viel vooral terug vanwege het lagere reëel beschikbaar gezinsinkomen.

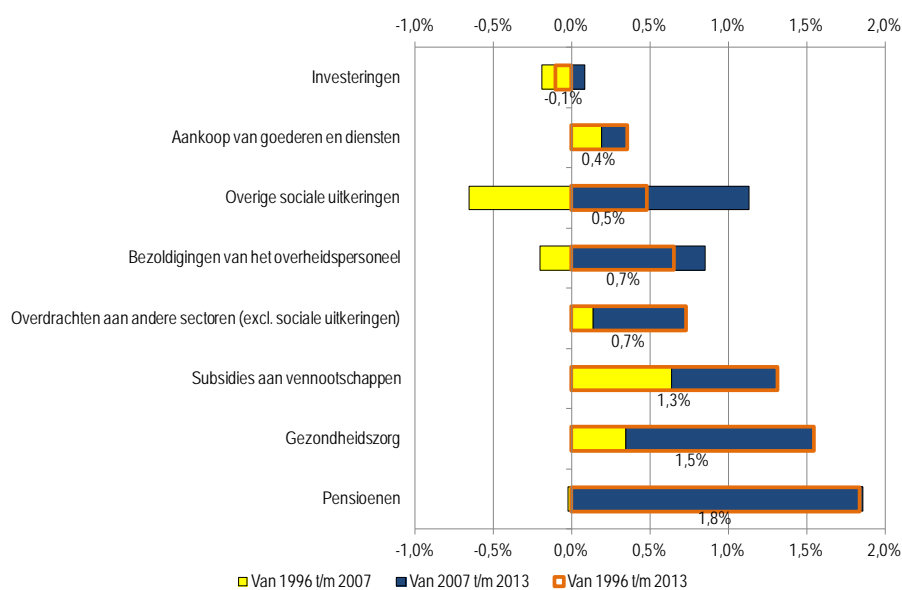
Terwijl er in België onder impuls van de overheidsuitgaven een positieve werkgelegenheidsdynamiek was, in het bijzonder in de sectoren betreffende de dienstencheques en de gezondheid (zie kader over de dynamiek van de overheidsuitgaven in België en het hoofdstuk over de arbeidsmarkt), was er in Nederland een daling van de tewerkstelling. Dit verschil komt vooral tot uiting in de tewerkstelling in de winstgerichte marktdiensten, waarin het overgrote deel van de tewerkstelling via dienstencheques is inbegrepen, die het totale aantal gewerkte uren in België met 3,7% opdreef tussen 2007 en 2013 tegenover een daling met 2,1% in Nederland (zie ook hoofdstuk 4). Daarnaast daalden het inkomen uit vermogen (o.a. rente en winstuitkeringen) en het bruto exploitatieoverschot en gemengd inkomen sterker in Nederland dan in België. Tot slot zouden ook vermogens-effecten, waaronder de daling van het huizenvermogen, negatief hebben bijgedragen aan de Nederlandse consumptiegroei, maar in veel minder sterke mate (Smid, 2013).

De daling van de investeringen reflecteert vnl. de vastgoedcrisis, versterkt door de economische crisis en politieke discussie over (de gevaren van) de woningmarkt en de hypotheekrenteaftrek (CBS, 2013, blz. 7).

De dynamiek van de overheidsuitgaven in België

Eerder konden we vaststellen dat de Belgische overheidsfinanciën over de volledige periode van 1996 tot en met 2013 beschouwd een expansieve koers hebben gevolgd. Dit kwam vooral tot uiting in een aanzienlijke toename van de primaire uitgaven. Los van de conjunctuurschommelingen kan deze ontwikkeling het gevolg zijn zowel van discretionair beleid als van een onderliggende dynamiek zoals de vergrijzing die de pensioenuitgaven opwaarts stuwt. Dit laatste lijkt hoe langer hoe meer te spelen wanneer we de evolutie van deze uitgavenpost van naderbij bekijken (zie Grafiek 1-2).

Grafiek 1-2: Evolutie van de primaire uitgaven per categorie³, van 1996 t.e.m. 2013, in pp bbp

Bron: Belgostat

Van alle uitgaven zijn het die voor pensioenen, samen met die voor gezondheidszorg, die in de afgelopen jaren het sterkst zijn toegenomen en zo bijna de helft van de toename in de (effectieve) primaire uitgaven sinds 1996 verklaren. Zoals verder in dit verslag blijkt (zie het deel over de koopkrachtontwikkeling van de particulieren in hoofdstuk 2), leverde de toename in de gezondheidszorguitgaven een belangrijke bijdrage aan de (reële) groei van het alternatief beschikbaar gezinsinkomen, waarin ook de zgn. sociale uitkeringen in natura zijn verrekend die naast gezondheidszorg ook onderwijs en sociale huisvesting betreffen. Het droeg als dusdanig ook in belangrijke mate bij tot de overheidsconsumptie die van 1996 t.e.m. 2013 steeg met 3,4% van het bbp.

³ Op te merken valt dat in de uitgaven voor de bezoldigingen van het overheidspersoneel de zgn. toegerekende sociale premies niet zijn meegerekend aangezien die grotendeels slaan op de ambtenarenpensioenen die de overheid rechtstreeks uitbetaalt (dus niet via de instellingen van de sociale zekerheid) en als dusdanig reeds geboekt worden onder de pensioenuitgaven. Op die manier wordt een dubbeltelling inderdaad vermeden.

Ander opvallende uitgavenstijging betreft de subsidies aan vennootschappen en is een afspiegeling van de loonsubsidiepolitiek die sinds beginjaren 2000 is gevoerd en deel uitmaakt van een werkgelegenheidsstrategie die, onder meer, gericht is op het verlagen van de lasten op arbeid. Wanneer hierbij ook de bedragen voor de verminderingen van de werkgevers- en werknemersbijdragen worden meegeteld (zie hieromtrent het deel over de ontwikkelingen in de (para)fiscaliteit in hoofdstuk 2), komt de meeruitgave of minderontvangst voor de overheidsfinanciën sinds 1996 neer op 2,3% van het bbp. Deze loonsubsidiepolitiek is ook duidelijk merkbaar in de werkgelegenheidsdynamiek. De loonsubsidies – o.m. in het kader van de dienstencheques – hebben wezenlijk bijgedragen tot de tewerkstellingscreatie, niet in het minst in de periode 2007-2013 (zie hoofdstuk 4 over de werkgelegenheid). Ook de overheidstewerkstelling heeft hiertoe enigszins bijgedragen. Dit verklaart deels de vastgestelde toename in de uitgaven voor de bezoldigingen van het overheidspersoneel.

Zoals blijkt uit het hoofdstuk over de rekeningen van de huishoudens steeg de consumptie in Frankrijk erg sterk in de periode 1996-2007 omdat het reëel bruto beschikbaar inkomen van de particulieren er toen de sterkste stijging kende van de vier landen. Dit verschil volgt vnl. uit een gedaald reëel inkomen uit vermogen in België, terwijl dat toenam in Frankrijk, en uit een sterkere groei van de uurloonkosten die slechts gedeeltelijk werd gecompenseerd door een minder sterke stijging van het aantal gewerkte uren per werknemer, zoals blijkt uit de delen betreffende het beschikbaar gezinsinkomen en de werkgelegenheid van het Technisch verslag. Niettemin groeide het bbp in Frankrijk tussen 1996 en 2007 jaarlijks gemiddeld 0,1 pp. minder dan in België. De reden waarom het Franse bbp over de periode 1996-2007 minder groeide dan het Belgische bbp, is de kleine bijdrage van de betalingsbalans tot de groei, terwijl de binnenlandse vraag er dynamischer was dan in België. Frankrijk was nl. het enige van de beschouwde landen waar het handelssaldo een lichte negatieve bijdrage leverde aan de groei van het bbp tussen 1996 en 2007. De negatieve handelsbalans vertaalde zich in een achteruitgang van de lopende rekening, die negatief werd vanaf 2005. Een dergelijke situatie is op termijn onhoudbaar (zie kader).

Het lopend saldo en het overheidsbeleid

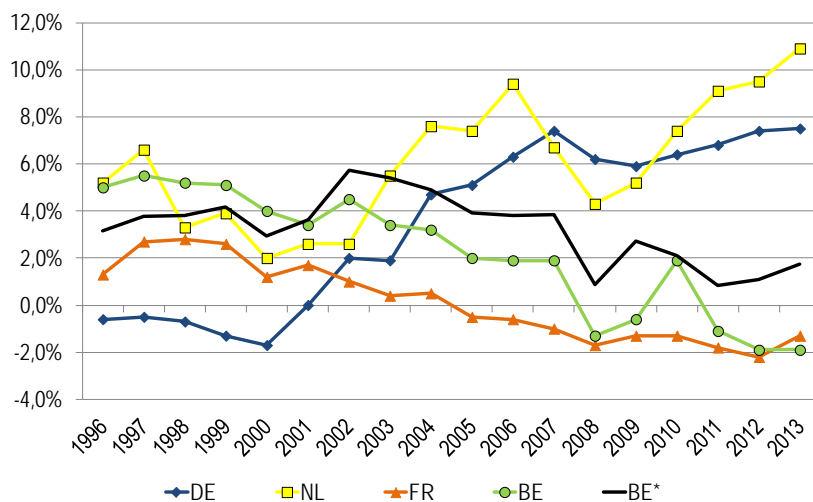
Het lopend saldo geeft aan in welke mate de nationale bestedingen (i.e. de binnenlandse vraag en de netto internationale overdrachten) afwijken van de inkomsten uit arbeid en kapitaal. Wanneer het verbruik van goederen en diensten de binnenlandse productie (het bbp) overtreft, dan is er een netto-invoer van goederen en diensten nodig om het tekort op te vangen⁴. Deze invoer moet dan extern worden gefinancierd door buitenlandse directe investeringen (BDI) aan te trekken of door financiële verplichtingen tegenover het buitenland op te bouwen. Een situatie met een langdurig negatief lopend saldo, gefinancierd door buitenlandse schulden, is onhoudbaar aangezien dit leidt tot een continue schuldopbouw met hogere interestbetalingen tot gevolg wat op zijn beurt het lopend saldo naar beneden trekt enz. De recente ervaring van landen zoals Ierland, Griekenland en Spanje illustreert echter dat de financiering van een negatief lopend saldo problemen kan opleveren, nog voor er sprake is van een uit de hand gelopen rentesneeuwbaaleffect. Een negatieve internationale schuldpositie maakt een land immers heel kwetsbaar voor internationale financiële ontwikkelingen, waar zij slechts weinig invloed op heeft, die bv. kunnen leiden tot zeer grote, onverwachte intereststijgingen. Zeker de Belgische economie kan zich zo'n situatie niet veroorloven omdat de overheden dan al snel problemen zouden hebben om de hoge publieke schulden te financieren. Een negatief lopend saldo legt dan grote beperkingen op de politieke beleidsruimte. De afhankelijkheid van de internationale markten, getypeerd door

---

⁴ Hierbij maken we abstractie van de netto- internationale overdrachten en factorinkomens, die vrij stabiel zijn doorheen de tijd.

bruuske omwentelingen, zou de economie bovendien heel wat onzekerder maken wat eveneens nefast is voor de groei, bv. omdat investeerders behoefte hebben aan een stabiele omgeving.

Grafiek 1-3 : Het lopend saldo in België en referentielanden en de Belgische handelsbalans, 1996-2013
(in % bbp, volgens de betalingsbalans)

* Handelsbalans volgens de nationale rekeningen (ESR 1995).

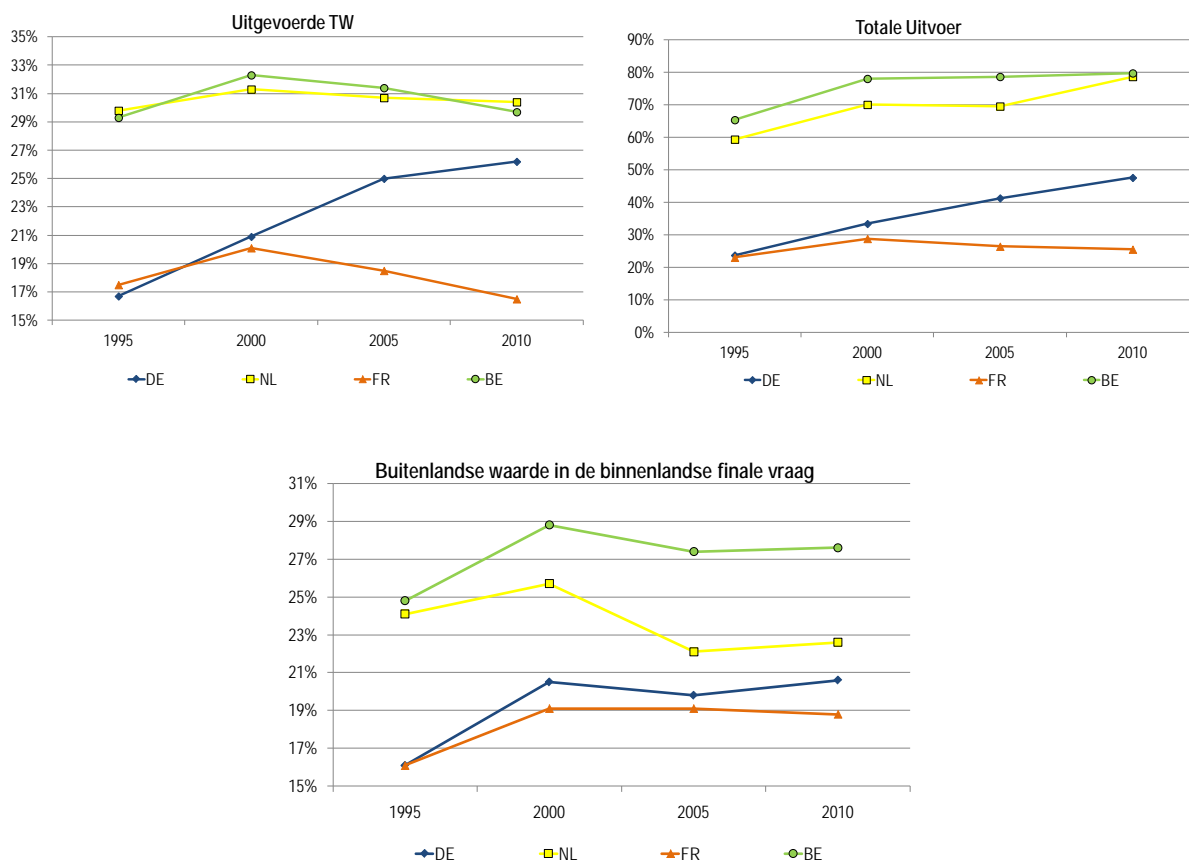
Lopend saldo = handelsbalans + netto factorinkomen met het buitenland + netto unilaterale overdrachtsbetalingen met het buitenland

Bronnen: INR en Eurostat

De bijdrage van de internationale handel aan het bbp – dus aan de totale binnenlands gecreëerde toegevoegde waarde (TW) – hangt af van de waarde die de nationale ondernemingen zullen toevoegen aan de ingevoerde toegevoegde waarde om te voldoen aan de nationale en buitenlandse vraag. Om te kunnen uitvoeren zullen de nationale ondernemingen immers goederen en diensten in het buitenland aankopen, die ze zullen verwerken dankzij de productiefactoren die de nationale toegevoegde waarde creëren. Voorts wordt een deel van de verbruikte goederen en diensten, die worden geïnvesteerd in de nationale economie, geproduceerd op basis van ingevoerde goederen en diensten. Met behulp van input-outputtabellen kan de binnenlandse TW die daadwerkelijk in het buitenland wordt verbruikt en de buitenlandse waarde die finaal in het binnenland wordt verbruikt in kaart worden gebracht (zie Grafiek 1-4).

Hoewel de groei van de uitvoer in België en in Frankrijk vergelijkbaar was, maar minder sterk was dan de waargenomen groei in de twee andere referentielanden, vloeit het verschil voort uit de invoerdynamiek, die veel sterker is dan in België. Dit weerspiegelt een sterkere dynamiek van de binnenlandse vraag in Frankrijk dan in België, maar ook een sterkere groei van de invoer om goederen en diensten te produceren die worden uitgevoerd, verbruikt of geïnvesteerd dan in België. Dit weerspiegelt een onduurzaam beroep op externe financiering (cf. kader) en dus een verslechtering van het concurrentievermogen in Frankrijk in vergelijking met dat van België.

Grafiek 1-4 : Totale uitvoer, in- en uitvoer van toegevoegde waarde en binnenlandse vraag in België en Frankrijk, 1996-2009 (% van het bbp)

Het betreft de in- en uitvoer van toegevoegde waarde die bestemd is voor het verbruik van gezinnen, de overheid, non-profit instellingen die leveren aan gezinnen en voor investeringen.
Bron: NBB en Eurostat (Nationale rekeningen)

Ook in de periode 2007-2013 kende Frankrijk een zwakkere groei dan België. Dit kwam hoofdzakelijk door de lagere private consumptie die op zijn beurt het gevolg was van een gedaalde spaarquote in België tegenover een lichte stijging in Frankrijk. Een eerste verklaring hiervoor is het consumentenvertrouwen dat gedurende die periode heel wat hoger was in België dan in Frankrijk. Daarnaast verwierven de gezinnen met de hoogste inkomens net zoals in Duitsland een groter aandeel in het totale Franse inkomen sinds de start van de grote recessie, wat ook hier de spaarquote kan hebben opgetrokken (OESO, 2014, blz. 35).

Bronvermelding

CBS (2013), Wonen in ongewone tijden: de resultaten van het Woononderzoek Nederland 2012, 69 blz.

INTERNATIONAL MONETARY FUND (2004), "Chapter II Three current policy issues", World Economic Outlook, 66 blz.

KOLLMANN, R., M. RATTO, W. ROEGER e.a. (2014), "What drives the German current account? And how does it affect other EU member states?", European Commission Economic Papers, nr. 5016, april 2014, 64 blz.

MILLEKER, David F. (2006), Allianz Dresdner Economic Research, "German residential property : signs of a pick-up in prices", Working paper, nr. 65, , 12 blz.

OECD (2000), "House Prices and Economic Activity", OECD Economic Outlook, nr. 68, blz 169-184

OECD (2014), Economic Outlook n° 96, Paris OECD, November 2014, 281 blz.

OECD, 26 januari 2015, Focus on house prices, via internetadres : <http://www.oecd.org/eco/outlook/focusonhouseprices.htm>.

SMID, Theo (2013), "Consumptie is de achilleshiel van de Nederlandse economie", Rabobank Themabericht, nr. 11 september 2013.